

ФОЛКЛОРНЕ ИГРЕ У РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ

Ковиљка Р. Рудовић
Марија В. Јефтић
Велибор Н. Дамјановић

Сажетак: Сваки народ има своју традицију и различиту историју. Усменим преношењем с кољена на кољено и разним књижевним, ликовним и нотним записима сваки народ открива и његује своју традицију кроз музику, игру и друге умјетности. Кроз дјечији фолклор који обухвата фолклорне игре дјеца његују и шире своју традицију даљим генерацијама, међусобно се друже и раде посао који их чини сретним и задовољним, а то је бити дијете. У дјечијим играма с пјевањем од различитог фолклорног стваралаштва дјеца стичу снажну мотивацију за учествовањем, међусобно изводе покрете и кораке те истовремено пјевају и чине то с великом радошћу. Кроз сам физички развој дјетета и пажљивим избором литературе за рад, дјецу упознајемо са пјесмом и игром, традицијом, ношњама те плесовима других крајева наше земље и тако их учимо о нашој историји и култури. Фолклорна игра у нижим разредима основне школе је слабије заступљена, али дјеца кроз ваннаставне активности стичу знање и могу ближе да се упознају са нашом традицијом. Због тога је фолклор потребно и даље чувати и његовати, како би наша традиција и даље живјела и била препозната у свијету.

Кључне ријечи: дјеца, традиција, фолклор, пјесма, школа

УВОД

У овом раду настојаћемо да укажемо на значају фолклорних игара на развој дјече раног школског узраста.

Настава Музичке културе јесте један од сегмената наставе за млађи школски узраст који је важан за развој различитих способности, вјештина и знања дјече која тек улазе у свијет формалног образовања. Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђења и културе свога и других народа. У остварењу овако дефинисаног циља предмета Музичка култура, поред осталих, важну улогу имају традиционална народна кола, схваћена као вид музичких игара који се примјењује у млађем школском узрасту. Традиционална народна кола јесу један од најсликовитијих начина на који су у нашој култури представљана духовна, културна и историјска прошлост нашег народа, као и у очувању традиције нашег народа. Можемо закључити колико је процес очувања традиције важан за културу и опстанак једног народа, те која је улога народних кола, не само у настави Музичке културе, већ и у другим начинима образовања дјече и младих. Богатство народних игара извире из дубоког смисла наших народа да свој унутрашњи живот, тежње и осјећања изразе игром, покретом. (Котуровић и Маринковић, 1982).

Игра се сматра најстаријом умјетношћу, праизвором свих осталих умјетности. Многи споменици културе казују да је постојала на свим ступњевима цивилизације и друштвеног развитка. Проучавањем игре и њене улоге у животу човјека бавили су се многи историчари уметности, филозофи, научници, етномузиколози, етнологзи, музиколози, етнокореолози, психолози и педагози. За Курта Сакса, немачког музиколога и историчара, игра је „мајка свих

умјетности”. У игри човјек упознаје и изражава себе кроз покрет. Она је вид креативног израза који обухвата цијелу особу, у тијелесном и духовном смислу. Док игра, човјек има осјећај слободе, испуњености и среће, што је један од разлога зашто игра. Главни елемент игре, односно плеса, чини ритмички покрет људског тијела, руку, ногу. Ритам се дефинише као понављање одређених појава у правилним временским размацама. У природи се уочава кроз мноштво феномена: откуцаји човјечјег срца, смјењивање ноћи и дана, годишњих доба, и сл. По схватању античких писаца, играње у колу је, заправо, имитирање кружног кретања небеских тијела око Земље. Коло је основни облик српских традиционалних народних игара (Младеновић, 1973).

Традиционалне игре са пјевањем припадају најстаријем слоју играчке музичке традиције. У народном животу одувјек су имале велики значај. Сваки крупнији догађај у породици (рођење, крштење, свадбе), у друштву (лов, рад, одлазак у рат), у природи (суше, непогоде, годишња доба), изазивао је у човјеку осјећања које је изражавао кроз пјесму и игру. У игри се могло слободно изнијети своје мишљење о свим друштвеним догађајима и питањима. Коло је било народна трибина „гдје су се сазнавале вијести, новости, гдје се слободно говорило о свим важним збивањима“ (Ђурић, Стијеповић, 1976: 11). Дакле, коло је било средство информисања народа.

Преносећи се „с кољена на кољено”, игре и пјесме су с временом добијале обиљежја многих извођача, постајући колективна својина. Зато су оне заједнички израз схватања и укуса одређене друштвене заједнице.

Фолклор

Очување културе, духовности и традиције, те промоција вриједности које су изнедриле умјетност српског народа, основни су циљеви културно-умјетничких друштава, који гостујући широм свијета упознају и странце са домаћом културном баштином и идентитетом нашег народа. Управо традицији и идентитету мора се посветити посебна пажња.

Културно-умјетничка друштва имају веома важну улогу у промоцији обичаја и традиције српског народа.

Фолклор је уопштено име за културу која, у устаљеним традиционалним облицима, живи у народу. Овај културни облик прелази са старијих на млађе. Дуг развојни и вјековни пут утицао је на преношење оригиналности народних творевина. Као и све остало, народна умјетност еволуира.

Умјетност, било којег времена, не може се замислити без традиције, без народних обичаја, без фолклора и његових елемената, мада је његов дио некад једва и примјетан.

Врхунска остварења на подручју музичке умјетности заснивају се мање-више на елементима фолклора што данас посебно показују све чешћи етно фестивали. Све неке специфичне особине неког народа и краја као што су људска психа, поднебље, природни феномени, говор, ритам, пјесме и плесови скупљени су у фолклор који само чека на умјетничково остварење да га он кроз своју личност доживи и претвори у умјетничко дијело.

Значај и мјесто народних игара у развоју дјете

„Народна игра”, подразумијева народне играчке творевине најразноврснијих облика, типова и стилова. Она је дио опште народне културе. Она је анонимна, традиционална, колективна творевина. Таква игра потиче од самог народа. Преноси се традицијом „с кољена на кољено”.

Народне игре имају посебну улогу и свестрани значај за развој дјетета. Оне задовољавају основну потребу за кретањем јер обухватају најосновније облике кретања, ходање, трчање и поскок, и тиме остварују много задатака физичког развоја дјетета. Народним играма се симетрично развија тијело чиме се побољшава и боље коришћење слабијих екстремитета. Игра је значајна да би дијете развило мишиће и правовремено развило све дијелове тијела. Помоћу игара активира се дјечији организам који је у процесу раста и развоја. Народне игре чине основу за развој покретљивости, координације, технике покрета, а такође омогућавају и стицање брзине,

снаге, истрајности, спретности и издржљивости. Игре омогућавају нормалну покретљивост свих зглобова, спречавају лоше држање тијела и подесне су за свакодневне активности. Играма се повећава динамички рад мишића јер се број дражи које благовремено дјелују на кору великог мозга, активирају, и самим тим побољшавају способност памћења. Народне игре стимулативно дјелују на развијање органа за дисање и крвоток, као и на челочење организма. На тај начин, помаже се тјелесни развој дјеце, и свјесно дјелује на организам у циљу обављања физиолошких функција и правилног формирања организма. Низ игара је значајан за правилно држање тијела, што је здравствени и естетски проблем већине данашње дјеце. Народне игре имају значај и за умни развој дјетета. Својом садржином, правилима и одређеним задацима, народне игре, помажу развој психичких функција. Дјеца се игри предају брзо и стављају се у погон са свим својим физичким потенцијалима. У те потенцијале спадају све физичке и психичке могућности. На овај начин дјеца стичу нова искуства и бивају спретнија и издржљивија.

Васпитни значај народних игара је веома велики. Игра је не само најбоља школа кретања, већ је и средство за развијање карактерних особина као што су смјелост, издржљивост и упорност. Играјући народне игре, дијете постаје сналажљивије, стиче потребну брзину и координацију покрета, ритмичко изражавање уз музику, а јавно наступајући дијете осјећа важност своје личности и стиче самопоуздање. Поред тога, кроз народне игре дијете се упознаје са традицијом и културом свог народа. У народним играма развијају се и прве навике колективности и дисциплинованости. Повезаност игре са душевним животом ученика основних школа, посебно се одражава на емоционалност која прати збивања у процесу игре. Игре су одлично средство за развијање навика заједничког живота, те су уједно и најбољи пут стварања другарства.

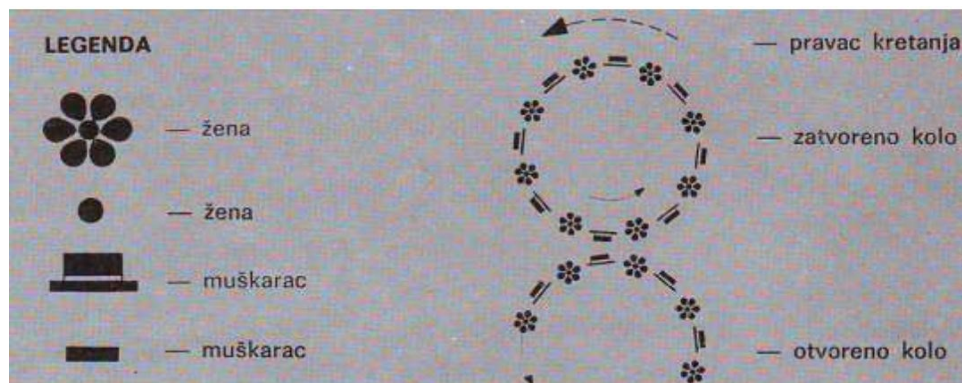
Формације у којима се играју народне игре

Под формацијама у којима се играју народне игре подразумјевају се визуелне одлике изражене њиховим спољашњим изгледом. Формација народне игре подразумјева изглед и распоред играча у игри, њихове узајамне везе и кретања у простору. Од облика са неограниченим бројем играча најчешће се среће коло, које може бити отворено – полукруг и затворено – круг. Најзаступљенији облик игре је полукруг (отворено коло) са истакнутом улогом првог играча – коловође, и последњег – кеца.

Технички елементи игара

Елементи народних игара представљају основне моторне обрасце који, различито повезани у времену и простору, са различитим начином извођења, дају игру. Елементи могу бити прости, једноставни, као што је обичан корак, укрштен корак, поскок једном ногом, скок објема ногама заједно итд. Међутим, када се сви елементи изводе уз додатне покрете супротно ногом или се по два или три проста елемента повежу у једну цјелину, као на примјер корак са привлачењем, корак са укрштањем, поскок са дотаком тла, скок са ударцем стопала у ваздуху итд., они представљају сложене елементе.

При обучавању народних игара врло је важно савладати те основе, па се наставницима препоручује да воде рачуна о томе да дјеца науче разне врсте покрета, поступно, од лакших до тежих, понављајући их више пута док се технички потпуно не израде. Тек се онда може приступити повезивању елемената у цјелине, онако како је у играма примјењено.

Слика 1: Легенда о облику игре, држању играча у игри и смјеру кретања играча у игри

Народна ношња

Српска народна ношња заузима истакнуто мјесто у култури и традицији српског народа. Њена улога кроз историју је веома битна као симбол етничког идентитета, а истиче се и по ликовним и естетским вриједностима.

Српска народна ношња одавно је ишчезла из свакодневног живота. Данас се ношње могу видјети у музејима или на играчима културно-умјетничких друштава која његују фолклор и традицију нашег народа. Врло је разнолика и сваки крај је имао своју народну ношњу по којој је био препознатљив и разликовао се од осталих. Разлике су биле у материјалима, шарама, облику капе, шарама на кецељама, појасевима, марамама, па чак и по врсти обуће (опанци).

Слика 2: Одјећа и обућа српског народа

Примјери фолклорних игара у разредној настави

Фолклорне игре изводе се уз пјевање или инструменталну музику. Њихова основна карактеристика је стално понављање ритмичких фигура. Покрети су одређени, а дјеца треба да се придржавају правила игре.

Покрети народних игара састоје се од ходања играчког карактера, у којима има поскакивања у мјесту или у кретању, од окретања око себе или око другог, од ритмичког кретања у десно и лијево, напријед и назад.

Приликом учења игре користи се фронтални облик рада. Прво треба поновити раније научену мелодију и текст. Наставник ће најприје распоредити дјецу у полукруг испред којег ће стати окренут леђима и демонстрирати игру у цјелини. Затим ће игру детаљно описати, одредити формацију коју треба да заузму, начин држања и извођења појединих корака. Једноставније игре уче се одмах у цјелини, а оне мало теже по дијеловима. Ако се наставник одлучи за вјежбање по дијеловима, најприје ће показати први дио. Дјеца стоје распоређена у полукруг, понављају, и то прво уз бројање, па уз музичку пратњу. Затим се прелази на други дио, па када се и тај дио мало увјежба, одмах се повезује са претходним и увјежбава заједно. Када се науче сви дијелови, наставник ће објаснити дјечи држање тијела и тако, уз музичку пратњу, наставити увјежбавање. Посебну пажњу посветиће усклађивању игре појединца у колу, да би дошао до изражаја дух заједничког (колективног) доживљаја кроз покрет.

Пожељно би било да се дјеца упознају бар са неколико народних игара, а дјецу која се посебно истичу треба окупити у фолклорну секцију.

У наставку рада дајемо примјере традиционалних народних кола која се користе у оквиру наставе предмета Музичка култура у разредној настави.

Поскакуша

Народна игра из БиХ

Живо

По - и - грај - мо о - ву и - гру, а, ха, ха, о - ву и - гру,
е, хе, хеј, о - ву и - гру, хај, хај, хај!

Поиграјмо ову игру, а, ха, ха, ову игру, е,
хе, хе, ову игру хај, хај, хај!
Ову игру поскакушу а, ха, ха, поскакушу е, хе,
хе поскакуша хај, хај, хај!

Опис игре

Отворено коло

Смијер кретања: надесно, коловођа води коло у „змији”

Држање руку: са стране косо доље

Тип игре: асиметричан

4 ситна поскока на десно, десна, лијева, десна, лијева

1 корак са привлачењем надесно

1 корак десном, надесно са избацивањем лијеве ноге испред десне,

1 корак са привлачењем налијево

1 корак налијево са избацивањем десне ноге испред лијеве

Ми смо браћа терзије

Народна пјесма из Херцеговине

Корачајући

mf Ми смо бра - ћа тер - зи - је, тер - зи - је, тер - зи - је.
А ми се - ке ве - зи - ље, ве - зи - ље, ве - зи - ље.

Ми смо браћа терзије, терзије, терзије!
А ми секе везиље, везиље, везиље!
Има те ли дјевојке, дјевојке, дјевојке?
Имамо их на претек, на претек, на претек!
Ми вам једну просимо, просимо, просимо!
А ми вам је не дамо, не дамо, не дамо!
А ми ћемо на силу, на силу, силу!
Враг вам силу саломи, саломи, саломи!

Опис игре

У овој свадбарској игри која потиче из источне Херцеговине представљена је просидба. Осам дјечака се пореда у низу један до другог и држе се за руке, а наспрам њих је исто толико дјевојчица. Размак између њих је 5 – 6 корака.

Игра се изводи у дијалогу, а прво почињу дјечаци „Ми смо” кораком десне ноге напријед, „браћа” (лијева нога), „терзије” (десна нога), „терзије” (лијева нога), терзије, терзије (четири корака уназад). Исте кораке понављају и дјевојчице, и игра се даље изводи већ описаним корацима.

Овако се коло игра

Народна дјечија игра

Живо

О - ва - ко се ко - ло и - гра, о - ва - ко, о - ва - ко,
из бу - на - ра во - да ва - ди, о - ва - ко, о - ва - ко.

Овако се коло игра, овако, овако,
из бунара вода вади, овако, овако.
Овако се грожђе бере, овако, овако,
а овако веш се пере, овако, овако.
Овако се коси трава, овако, овако,
а овако музе карава, овако, овако.
Овако се врти чигра, овако овако,
а овако коло игра, овако, овако.

Опис игре:

Дјеца стоје у кругу. Направе отворено коло и крећу се десном ногом у десну страну са привлачењем лијеве ноге. Направити четири корака удесно, па четири корака улијево. Кораци се изводе у ритму дијелења ријечи на слоге; ова-ко се ко-ло-игра; један покрет ногом са

привлачењем друге. Приликом извођења задате радње у тексту пјесме, стојите у мјесту и опонашате је.

Осим ових фолклорних игара могу се користити и друге игре, које се не налазе у удбеницима Музичке културе.

Ја посејох лан

Moderato Србија

Ја по - се - јах лан баш на И - ван - дан,
ка - ра - ла ме, ка - ра - ла ме И - ва - но - ва мај - ка,
ка - ра - ла ме, ка - ра - ла ме И - ва - но - ва мај - ка,
Ја počupah лан... Ја potopih лан...

Опис игре:

Постоје двије варијанте ове игре:

Прва варијанта:

Игра се у затвореном или отвореном мјешовитом колу са спуштеним рукама.

Строфа: У центру се налази једно дијете. Оно пјева стихове уз прва два такта и покретима опонаша радње које су описане у пјесми. Приликом понављања прва два такта и остала дјеца пјевају и опонашају кретање дјетета у средини (умјесто дјетета, током учења игре, може да буде учитељ).

Рефрен: На ријечи „Карала ме”, дјеца, уз пјевање, плјескају дланом о длан или стисну песницу, испруже кажипрст и окрећу се једно према другоме, опонашајући грдњу Иванове мајке.

Друга варијанта:

Игра се у затворном или отвореном мјешовитом колу, уз држање за руке доље.

Строфа:

- 2 предња укрштена корака надесно, почињући десном ногом,
- 1 корак десном ногом надесно с привлачењем,
- 2 предња укрштена корака улијево, почињући лијевом ногом,
- 1 корак лијевом ногом улијево с привлачењем.

Рефрен:

- 4 корака надесно с привлачењем,
- 4 корака улијево с привлачењем.

Ја посејох лубенице

Vivo Србија

Ја по - се - јох лу - бе - ни - це по - крај во - де
Сту - де - ни - це. Се - но, сла - ма, се - но, сла - ма,
зоб, зоб, зоб, зоб, зоб, зоб?

Ја посејох лубенице
покрај воде Студенице.

Навади се сека Дора
те набере троја кола.

Ја ухватих секу Дору,
одведох је своје двору.

Опис игре:

Игра се у отвореном или затвореном мјешовитом колу, уз држање за руке доље.

Строфа:

4 корака надесно с привлачењем,

4 корака налијево с привлачењем,

Рефрен: Тежина тијела се преноси са десне ноге на лијеву и обратно (уз благо окретање надесно па налијево, 4 пута),

3 пута се удара десном ногом о под,

3 пута се плесне дланом о длан

ЗАКЉУЧАК

Музичка култура има вишеструку улогу у развоју дјетета, доприноси естетском образовању, развија способност опажања, вредновања, доживљавања и остваривања лијепог.

У раном школском узрасту остварују се темељи и основа за даљи музички и општи развој дјетета.

Чувањем личног идентитета дјеца учувају разлике међу људима да поштују туђе традиције, обичаје, да дјеца на један квалитетан начин поштују друге, али да воле своје и да то чувају из љубави и да сутра преносе на своја покољења.

Упознавање дјеце са богатим културним наслеђењем свог народа, одабиром најљепших примјера народних игара и њиховом примјеном у раду са дјецом, створило би правилан однос према тим вриједностима.

Дјечија игра је саставни дио дјечијег живота, а народна игра врши увођење у стваран живот, јер представља све видове касније човјекове стваралачке, физичке и духовне дјелатности.

Фолклор је широк појам и не треба га схватити само као нешто – дођи и играј. Дјецу од малена треба учити традицији, јер свему што се дијете учи оно то и заволи. Ако им не усађујемо важне ствари, не могу ни да их заволе. Традицији се мора посветити посебна пажња и сви треба да се окрену ка томе.

У дјечијим народним играма тијело представља инструмент изражавања, тако да се кроз покрете тијела развија осјећај за лијепо, природно и складно кретање.

Обрада народне игре у млађем школском узрасту пружа небројене могућности за корелацију са другим наставним предметима као што су српски језик и физичко и здравствено васпитање, али и са ваннаставним активностима у оквиру фолклорних секција и културно-умјетничких друштава. Успјешно обрађене и научене дјечије народне игре могу бити важни и лијеви дијелови великих школских приредби, али и малих одјељенских представљања.

На тај начин дјеца упознају традицију и културу свога народа. Примјеном фолклорних игара у настави, подстиче се развој колективизма, једнакости, равноправности, правилан однос према супротном полу. Нарочито се истиче улога дјечијих фолклорних народних игара у развијању социјализације и моралних особина.

Учење дјечијег народног плеса је и одлична прилика за инклузивно укључивање дјеце са посебним потребама у ваннаставне активности. Дјеца са посебним потребама веома се радо укључују у све активности везане за музику и покрет, па тако остварују боље социјалне везе као и бржи моторички развој на љепши и неосјетлији начин.

Ако се узме у обзир вишеструки значај игре и покрета у развоју личности, сматрамо, да је дужност сваког професора разредне наставе да на часовима Музичке културе ради на подстицању развоја музичких и фолклорних способности ученика, јер се тиме доприноси свестраном развоју личности. Такође, и очувању традиције, јер је она богата и неисцрпна ризница коју треба његовати и сачувати од заборављавања.

„ПОШТУЈ ТУЂУ, А ВОЛИ СВОЈУ ТРАДИЦИЈУ”

Литература

Благојевић, С. (2012). Методика обучавања народних игара, Дипломски рад, Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Јагодини;

Ђурковић-Пантелић, М. (1998). Методика музичког васпитања деце предшколског узраста. Арт студио Шабац: Виша школа за образовање васпитача у Шапцу;
Котуровић Б. и Маринковић А. (1982). Народне игре Југославије. Београд: Нишро, Жеж”;

Милошевић, Ј. (2021). Традиционална народна кола у настави Музичке културе за млађи школски узраст. Стручни чланак, 0353-7129, 26(2021)1, р.39-51, Универзитет у Новом Саду, Педагошки факултет у Сомбору;

Павловић, Б., Тракиловић, Ј. (2013). Неговање и значај традиционалних игара са певањем у настави музичке културе. Узданица, X/1, 217-232, Јагодина;

Тракиловић, Д. (2002). Музичка култура са методиком у разредној настави. Бијељина: Учитељски факултет;

Тракиловић, Ј., Тракиловић, Д. (2017). Музичка култура са методиком. Бијељина: Педагошки факултет;

Џвијетиновић, А. (2022). Традициоманија 1, Заплићемо, расплићемо. Бијељина.

FOLKLORE GAMES IN ELEMENTARY SCHOOL

Abstract: Every nation has its own traditions and unique history. By word of mouth from generation to generation, as well as various literary, visual, and musical records, each nation uncovers and nurtures its traditions through music, dance, and other art forms. Through children's folklore, which encloses traditional games, children nurture and pass on their traditions to future generations. They engage in mutual friendship, work, and activities that make them happy and fulfilled, simply being child. Through children's games accompanied by singing from diverse folk creations, children gain strong motivation to participate, perform movements and steps together, while singing with great joy. By focusing on children's physical development and carefully selecting literature for their activities, we introduce them to songs, games, traditions, costumes and dances from different regions of our country, teaching

them about our history and culture. Folklore games are less prominent in the lower grades of elementary school, but through extracurricular activities, children acquire knowledge and get closer to our tradition. Therefore, it is essential to continue preserving and nurturing folklore so that our tradition can thrive and be recognized worldwide.

Keywords: children, tradition, folklore, song, school.